

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

УКРАЇНСЬКИЙ ПАЦІЄНТ І ЙОГО ГРОМАДСЬКІ ПРАВА

Рогач І.М., Русин В.І.

Ужгородський державний університет, кафедра госпітальної хірургії, кафедра організації охорони здоров'я

Європейський Форум медичних асоціацій І ВООЗ 1-2 лютого 1996 р. в Стокгольмі розглянув Декларацію про права пацієнтів у Європі, що була прийнята на консультативній нараді ВООЗ в Амстердамі, й узяв до відома Декларацію Всесвітньої медичної асоціації про права пацієнтів (Лісабон 1981) з унесенням поправок, прийнятих у Балі (Індонезія, 1995). Головною думкою Форуму стала та, що кожна країна повинна мати Декларацію про права пацієнта, етичний кодекс лікаря й відповідний правовий документ щодо захисту лікарських прав.

Якщо конкретніше, то згідно згаданої Амстердамської декларації про розвиток прав пацієнтів у Європі, а також про заходи щодо подальшого посилення їх прав, пацієнти мають право: на отримання вичерпної інформації про своє здоров'я, в тім числі й про конкретні медичні дані; що характеризують їх стан; про можливі медичні втручання і потенційний ризик та можливу ефективність кожного втручання; про альтернативи цим втручанням, у число котрих входять і відмови від активних лікарських заходів (в останньому випадку пацієнт має бути проінформований про наслідки своєї відмови); про діагноз і процес лікування. При поступленні в лікарню, пацієнтам повинні бути повідомлені імена й фаховий статус співробітників, котрі надають їм допомогу, а також усі необхідні відомості про правила і розпорядок, суттєвих для перебування і отримання медичної допомоги в цьому закладі. Пацієнти вправі знайомитися з медичними картами і даними лабораторних та інструментальних досліджень, а також із будь-якою іншою інформацією, що належить до діагнозу, лікування і догляду, мають право на отримання копій виписок із названих документів. Адже в царині охорони здоров'я не повинно бути закритої інформації більше, ніж передбачає це законодавство. Однак право на доступ до інформації не поширюється на відомості про третіх осіб. Уся інформація про стан здоров'я пацієнта - про діагноз, прогноз, лікування, а також усі інші дані приватного характеру - мають зберігатися конфіденційно. Навіть після його смерті. Пацієнти мають право на гідне поводження з ними в ході обстеження, лікування та догляду з повним збереженням поваги до їх культури і цінностей.

Паралельно з цим, слід зауважити, що пацієнти повинні мати доступ до інформації та компетентних рекомендацій, які допоможуть їм щонайефективніше

користуватися названими правами. В тих випадках, коли пацієнт вважає, що його права були порушені, він повинен мати можливість подати відповідну скаргу. На доповнення до можливості судового розгляду на рівні закладу охорони здоров'я та інших рівнях, необхідно створювати незалежні механізми для полегшення порядку подання і розгляду скарг і прийняття за ними відповідного рішення. Реалізація громадських прав пацієнта в сфері охорони здоров'я повинна бути гарантована всім, без жодної дискримінації.

Як же з цим на Україні ?

Перераховані в Амстердамській декларації поняття прав пацієнта є в існуючих у державі нормативних і правових актах. Але не можна стверджувати, що ці відомі громадські права, всіма розуміються, і в певній ситуації вимагаються в громадянському українському суспільстві. Навпаки, ті чисельні порушення, що ми спостерігаємо практично в усіх сферах суспільних відносин (трудова орієнтація, сім'я, охорона здоров'я, судово-медична експертиза) говорять про зростаючу важливість даної проблеми, ще не сформованої демократії в Україні.

Законодавство України про охорону здоров'я визначає організаційні, економічні і соціальні заходи охорони здоров'я. Система таких законів базується на Конституції України, прийнятих, згідно з нею, законодавчих актах, що регулюють суспільні відносини в сфері охорони здоров'я.

Треба зазначити, що сукупність принципів, викладених у Конституції, чітко вказує на можливість організації захисту щодо порушення прав осіб, котрі звернулися за медичною допомогою. В зв'язку з цим уже нині Україна володіє достатнім правовим потенціалом, здатним повною мірою охороняти й захищати права пацієнтів.

На жаль, наявність навіть розвинутої законодавчої бази не виключає умов для виникнення нових правових порушень у сфері громадянських прав пацієнта. А ситуація, що формується в Україні, цілком сприяє цьому. Пригнічує, зокрема, надзвичайно низька інформованість населення про свої громадські права в царині охорони здоров'я. Це викликає нерішучість, побоювання вимагати свої громадські права щодо охорони здоров'я, що, в свою чергу, викликає залежність людини в цьому від дій посадових осіб, недостатнім уявленням про реальність правової бази, а тим більше - можливостей реального захисту

в цьому питанні (мається на увазі, безправ'я і безперспективність боротьби в даних соціальних умовах). Відомі факти дискримінації, корумпованості й неохочливості в питаннях проведення медичних експертиз, що часто повністю, як і в радянські часи, залежать від "високої" думки, особливо в галузі психіатрії. Таким чином, поліпшення інформованості пацієнтів про їх громадські права в питаннях охорони здоров'я і способах свого захисту повинно стимулювати демократичні процеси в суспільстві й допомагати громадському суспільству в реформуванні за демократичними принципами. Введення бюджетне страхової медицини, обов'язкового медичного страхування, якраз і є тим важелем, що покращує умови захисту прав пацієнта. На підтвердження сказаного, можна навести дані анкетування проведені лікарською асоціацією Миколаївського району у 1993 році. В число опитаних потрапили різні соціальні прошарки з переважанням службовців установ і підприємств. Вік -21-60 років, переважали чоловіки - 66,4%, всього було охоплено анкетуванням 500 чоловік. У ролі пацієнтів респоденти зверталися в різноманітні установи, в тім числі в заклади охорони здоров'я - 49,2%, соціального захисту - 20,2%, виконавчої влади - 6% тощо. В царині охорони здоров'я опитані зробили наступні висновки: довелося зіткнутися з тактом ущемлення своїх прав в ролі пацієнтів більше, ніж половині, з них - 60%. Однак, ще 21,5% опитаних не змогли визначити правову основу тих порушень, з якими їм довелося спіткатися в статусі пацієнтів, що пов'язане з недостатніми знаннями в цій сфері та можливою складністю цих випадків. Переважна більшість (84,1%) із них вважає, що з виникненням захворювання виникає необхідність у додатковому захисті власних громадських прав. Проти практично лише 7,5% з них вдавалися до допомоги закону для захисту власних громадських прав у разі такої необхідності. При цьому, більшість (85,5%) вважає, що це пов'язане з недостатньою інформацією в суспільстві про права пацієнта і способи його захисту, які необхідно поліпшити (95,7%). Можливість захистити свої права на теренах охорони здоров'я з допомогою існуючих законів вважає позбавленою смислу 74,4 відсотки опитаних. На питання, де частіше порушуються права пацієнтів, 56,7% опитаних назвали лікувальну установу, проте 50,3 відсотка вказали на органи державної влади, а 30% - органи соціального захисту, що напевне, має

дещо заспокоювати медиків, адже виявляється не тільки вони одні є причиною неласкавих думок народу. Якщо ж узяти до уваги, що від органів державної влади залежить і та ситуація в охороні здоров'я, яка сприяє значному росту вказаних правопорушень, то акцент можна ще більше змістити в бік державних інституцій. і ще питання - хто може реально захистити пацієнта у випадку порушення його прав? Питома вага респодентів, котрі вважали, що вони самі здатні захистити свої права в якості пацієнтів дорівнював такій же думці про те, що їх права можуть захистити органи юстиції. Це ще раз підтверджує низький рівень правового захисту в сфері охорони здоров'я на Україні. В той же час 10% опитаних віддали свої симпатії в питанні відстоювання своїх пацієнтських прав громадським організаціям. Це вже завдячуючи демократичним змінам, які пройшли в нашому суспільстві.

З метою підвищення інформованості населення про свої законні права на одержання медичної допомоги, знання свого стану здоров'я та захисту людини від фахових і посадових зловживань в системі охорони здоров'я в 1998 році при обласній клінічній лікарні Закарпатської області організована комплексна служба інформаційного забезпечення на базі інформаційно-аналітичного центру (ІАЦ). В структурі ІАЦ передбачений сектор роботи з пацієнтами. Його роботі сприяють і другі функціональні сектори, як інформаційного забезпечення (особливо з власних джерел), аналітико-методичний, маркетингових досліджень, соціолого-психологічних досліджень, юридичний і служба головних спеціалістів.

Про доцільність організації такого сектору свідчать матеріали соціологічного дослідження - зниження скарг населення та надання медичної допомоги чи дію медичних працівників з 4,7 до 0,6%. Крім того, завдяки роботі названого сектору адміністрація лікарні, при проведенні реорганізаційних заходів по вдосконаленню діяльності системи медичної допомоги сільським жителям, використала дані цілеспрямованого опитування населення та пацієнтів:

- частота незадовільних оцінок стану обласної системи охорони здоров'я серед респодентів становить 97,2% і 89,8%.

- незадовільну оцінку форм роботи поліклінічних закладів та організація прийому лікарів (65,0%), зпис на прийом (54,0%) і режим роботи закладів (35,0%).

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. 28 червня 1996 року.
2. Інформаційний бюлетень лікарської асоціації Миколаївського району №1, листопад 1998 р.
3. "Керівник і підлегли, або "Про службово-посадові взаємини" В.І.Журавель, В.М.Вайнагіт, І.М.Рогач//Ужгород, "Закарпаття", 1997.

РЕЗЮМЕ

Украинский пациент и его гражданские права

Рогач И.М., Русин В.И.

Исходя из Амстердамской декларации о развитии прав пациентов в Европе, анализируется состояние данного вопроса в Украине и, в частности на Закарпатье.

SUMMARY

Ukrainian patient and its rights

I.M.Rogach, V.I.Rusin

Based on the Amsterdam declaration about the development of the patients' rights in Europe the state of this problem in Ukraine and in Transcarpathia, in particular, is studied.